

matomi rytų slavų daugybiniai bandymai lingvistiškai nostrifikuoti jo tekstą ir pritaikyti jį dinamiškai besikeičiančiai socialinei ir kalbinei aplinkai ir iliustruoja rusėnų raštijos daugiakalbiškumą. Trys jos rašomosios kalbos iš keturių (rusėnų, lenkų ir bažnytinė slavų) buvo aktyviai įtrauktos į šio kūrinio kalbinę istoriją, ir vien lotynų kalba liko šio proceso nuošalyje dėl savo elitinio pobūdžio.

Raktažodžiai: Kijevo *Olų paterikonas, rankraštinės versijos, rusėnų kalba, kalbinė istorija.*

Наталія БОНДАР

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Українсько-литовські книжні контакти останніх десятиліть XVI ст.

Постійне кириличне книговидання постає в Україні (Львів) і Литві (Вільнюс) майже одночасно. У Львові в 1574 р. Іван Федоров або Федорович надрукував Апостол і Буквар, а у Вільнюсі його соратник по видавничій справі Петро Мстиславець за сприяння братів Зарецьких і Мамоничів видає Євангеліє 1575 р., Псалтир 1576 р. і Часослов бл. 1574–1576 рр. Обидва видавці – і Іван Федоров, і Петро Мстиславець, видавали свої книги за спільною просвітницькою видавничою програмою. До Вільнюса свого часу втік від І. Федорова його учень, уродженець Заблудова і працівник друкарні І. Федорова у Львові й Острозі Гринь Іванович. Попрацювавши в друкарні Мамоничів, він повернувся до І. Федорова. Загалом відомі тісні контакти між книжниками Львова, Острога та Вільнюса. З Острогом та Вільнюсом пов'язане життя Тимофія Михайловича, автора острозької «Книжки собрания вещей нужнейших» 1580 р. – покажчика до Нового Завіту. Відомо, що Іван Федоров доручив йому стягнути борг з віленського міщанина Якова Максимовича. З книжними осередками Вільнюса й Острога також пов'язана доля поета, військового, служебника Х. Радзивіла Андрія Римші, однолистка «Хронолоія» авторства якого була надрукована в Острозі 1578 р. Пов'язаний був і репертуар кириличних друкарень у Вільнюсі й Острозі. Так, у 1586 р. у друкарні Мамоничів вийшла друком Граматика Іоанна Дамаскіна, в передмові якої зазначено, що оригінал книжки наданий з «газофилакії славного града Острога власної отчизны» князя К. В. Острозького. До цього часу залишається нез'ясованим питання про місце друку невеликої книжечки Герасима Смотрицького, відомого острозького книжника і батька Мелетія Смотрицького «Ключ царства небесного» 1587 р. – чи це друкарня В. К. Острозького у Острозі, або ж Мамоничів у Вільнюсі. Серед книжників українського походження, пов'язаних і з Вільнюсом, не можна не згадати Стефана Зизанія і Мелетія Смотрицького. Про тогочасні українсько-литовські книжні контакти свідчать й провенієнції, тобто вкладні записи стародруків. Іноді вони надають інформацію про те, наскільки швидко книжка, надрукована у Вільнюсі, з'являлася на українських теренах, або ж навпаки, і наскільки ці видання були актуальними для читацького середовища. Так, примірник вільнюського Євангелія 1575 р. у травні 1579 р. Лаврін Богушевич Іваницький і його дружина Матрона вклали до новофундованого Благовіщенського храму в Іваничах на Волині разом з іншими коштовними речами. Про це свідчить великий запис у примірнику з фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. У примірнику

острозького видання «Книги о постнищві» Василя Великого 1594 р. читаємо запис про те, що книгу купила Василиса Сапіжанка, ігуменія Свято-Троїцького дівочого монастиря, у священника братського Гарасима за дев'ять золотих. Напевне, в записі йдеться про священника православного Свято-Троїцького Гарасима Накривайла. Василиса Сапіжанка впродовж двох десятиліть була настоятелькою Вільнюської Троїцької жіночої обителі, що була найбільшим уніатським жіночим монастирем Речі Посполитої. Вірогідно, придбання книги відбулося невдовзі після її друку. Цікаво, що у цьому виданні використані шрифти і художні елементи П. Мстиславця, які загадково перемістилися з Вільнюса до Острога. Всі ці приклади яскраво демонструють інтенсивні й тісні книжні контакти освіченого руського середовища українських і литовських теренів.

Ключові слова: кириличне книговидання, кириличні стародруки, друкарні Вільнюса, Острога, Львова, вкладні записи стародруків.

Nadežda MOROZOVA
Lietuvių kalbos institutas

Ukrainietiški XVI-XIX a. leidiniai **Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos kirilinių knygų rinkinyje**

Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos senųjų kirilinių knygų rinkinys kol kas nėra plačiai žinomas. Rankraštinė kolekcijos dalis buvo trumpai aprašyta 2002 m. (N. Morozova, S. Temčinas), spausdintos knygos įtraukiamos į mokslinę apyvartą tik dabar. Tai kelių šimtų saugojimo vienetų rankraštinių ir spausdintų kirilinių knygų kolekcija. Dalis leidinių 1992 m. atiteko Nacionalinei bibliotekai po Lietuvos knygų rūmų prijungimo prie LNB (jie turi Lietuvos TSR Knygų rūmų knygų saugyklos spaudus). Senieji spaudiniai ir rankraščiai taip pat buvo pirkti šalies knygynuose, antikvariatuose, kai kurie leidiniai pateko į mūsų fondus per bibliotekų mainų programas ir kt. Kolekcijoje randama Vilniaus, Gardino, Mohiliovo, Počajivo, Lvivo, Černihovo, Ostrogo, Kyjivo Olų vienuolyno, Austrijos-Vengrijos, Valakijos ir kt. spaustuvių, Maskvos spaudos rūmų ir jų įpėdinės Sinodo spaustuvės XVI–XX a. pradžios leidinių. 2006 m. ši XIV a. pabaigos – XX a. pirmos pusės dokumentų, rašytų bažnytine slavų kalba, kolekcija buvo įtraukta į Lietuvos nacionalinį UNESCO programos „Pasaulio atmintis“ registrą (regioninės reikšmės liudijimas). Šioje kolekcijoje gausu ukrainietiškų XVI–XIX a. leidinių bažnytine slavų ir rusėnų kalbomis. LNB saugoma garsioji Ostrogo Biblija (1581 m.), Ostroge leistas Naujasis Testamentas su Psalmynų (1580 m.), labai retai aptinkamas XVIII a. pirmosios pusės Počajivo leidinys «Последование часов царских», daugybė Kyjivo Olų vienuolyno spaudinių ir kt. Pranešime bus plačiau pristatyta ukrainietiška spausdintų knygų rinkinio dalis: aptartas knygų repertuaras, chronologinės ribos, atskirų egzempliorių kilmės klausimai ir pan.

Raktažodžiai: Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, senieji spaudiniai, kiriliniai leidiniai, LDK, ATR, knygų kolekcijos.